

Katolicizam u ruskoj knjizi

(*Bibliografska skica*)

U toku mojih studija o pitanju odnosa ruske štampe prema katolicizmu* sakupio sam nešto bibliografskog materijala, koji zbog poteškoća emigrantskog života nije potpuno iscrpljen. Ja sam donekle sistematizirao ovaj materijal i mislim, da ovako može biti od koristi za daljnja istraživanja katoličkog pitanja u Rusiji. Ako to ovim recima i postignem, bit ću potpuno zadovoljan.

Opće je priznata istina, da se u štampi, osobito u književnosti odsijeva život u svim svojim mnogobrojnim i različitim pojavama, pa se tako preko štampe odaju i društvenopolitički doživljaji religioznog karaktera u državnom životu.

Ovaj proces možemo promatrati i u povijesti katoličkog pitanja u Rusiji.

Živo interesovanje za katolicizam pojavljivalo se naročito u najvišim slojevima ruskoga društva, jer ono bijaše spremnije u intelektualnom pogledu, da osjeti i primi kako teze tako i istinitost sv. katoličke vjere.

Življe interesovanje ide u vrijeme ruskog cara Pavla I (1796—1801), a još se jasnije osjetilo za vladanja njegova sina cara Aleksandra I (1801—1825), te poslije neprekidno za vladanja ruskih careva Nikole I (1825—1855), Aleksandra II (1855—1881), Aleksandra III (1881—1894) i Nikole II (1894—1917).

Usto je baš ruska aristokracija davala najuglednije predstavnike katoličkih konvertita. Za dokaz dosta je napomenuti čitaocu imena kneza Gaгарina, Martinova, Svječine, knjeginje Volkonske, grofice Rastopčine, profesora Pečerina, grofa Šuvalova, Čaadajeva, kneza Galicina i mnogih drugih plemićkih porodica u Rusiji.

Ovaj je pojav morao izazvati reakciju sa strane ruskih administrativnih organa. Ta reakcija, koja je bila još dosta

* Kod pisanja ovoga članka bio mi je u mnogočem pri ruci mr. fra Andronik Herman O. P., te smatram svojom dužnošću da mu i ovdje na svemu zahvalim.

slaba za doba cara Pavla I. i u prvo doba cara Aleksandra I. postepeno se pojačava u drugoj polovici njegova vladanja, dok se ne razvije pod carem Nikolom I., da se onda nastavi za careva Aleksandra II. i Aleksandra III. te napokon počne jenjavati za zadnjega cara iz dinastije Romanova — Nikole II.

Ova dva smjera — društveni i administrativni, koja su se veoma često među sobom sudarila, nijesu mogla ostati bez snažnog utjecaja na rusku štampu.

U vezi s ovim, na svršetku 18-og i na početku 19-og vijeka opažamo značajni razvitak prijevodne katoličke književnosti u Rusiji. Ova književnost htjela je da zadovolji duhovne potrebe ruskih čitalaca, koji su simpatizirali s katolicizmom. Zbog pooštrene vjerske cenzure započela se od druge četvrtine 19-og stoljeća do njegova svršetka razvijati polemička književnost protiv katolicizma. Napokon se svršetkom 19-og i početkom 20-og stoljeća pojavljuju na ruskom jeziku ozbiljna istraživanja o katolicizmu.

Zabilježili smo ovu shemu razvitka katoličke literature u Rusiji zbog toga, što ćemo bibliografski materijal grupirati ne u hronološkom redu, nego s obzirom na njegovu temu i njegov sadržaj.

U prvom redu navest ćemo ruska djela o katolicizmu uopće.

Suštinu katolicizma obrađuje N. J. Bjeljajev u svojoj knjizi »Osnovnoj princip rimskoga katolicizma« (»Osnovno načelo rimskoga katolicizma«), koja je bila izdata u Kazanju 1895. godine. Na ovu je knjigu možda utjecao rad A. Ivancova-Platonova »O rimskom katolicizmu i jego otnošenijah k pravoslaviju« (»O rimskom katolicizmu i njegovu odnošaju prema pravoslavljju«), koji je izašao iz štampe mnogo prije, i to između 1869. i 1870. godine u Moskvi u dva sveska. U njemu je pisac dao svojim čitaocima skicu povijesti, vjeronauka, službe Božje i unutrašnje organizacije sv. katoličke Crkve te njezina odnošaja prema pravoslavnom Istoku.

Još ranije bilo je odštampano djelo V. Mihajlovskoga »O Rimsko-katoličkoj Cerkvi«, koje je izašlo u Petrogradu 1867. godine.

Gore spomenutom istraživaocu A. Ivancovu - Platonovu pripada i knjiga »O zapadnyh vjeroučenijah«, Moskva 1894. s podacima o katolicizmu. Donekle obrađuje sv. katoličku vjeru »Istorija Hristianskoj Cerkvi v 19. vjekje«, koja je bila izdana od A. P. Lopuhina u Petrogradu 1900. godine. Prvi

svezak ovoga istraživanja govori o nepravoslavnom kršćanskom Zapadu.

Među spomenutim istraživaocima najveću su popularnost stekli kao stručnjaci u pitanjima bogoslovlja A. Ivancov i A. P. Lopuhin.

Pitanja o papinskoj vlasti uopće te o pravnom položaju katolicizma nijesu ostala nezapažena u ruskoj štampi.

Među djelima, koja obrađuju prvo pitanje, bilježim ovdje dva rada. Prvi se bavi poviješću papinstva u starijim istorijskim epohama, a drugi obrađuje papinstvo u 19. stoljeću.

Prvo pripada peru S. Predtečenskoga, a izdato je u Kazanju 1891. godine. Naslov mu je: »Razvitije vlijanija papskago prestola na djela zapadnyh cerkvej do konca IX. vjeka« (»Razvitak utjecaja papinskoga prijestolja na djelatnost zapadnih crkava do svršetka IX. stoljeća«).

Pisac je druge knjige A. N. Popov. Njezin naziv je: »Posljednjaja sudjba papskoj politici v Rosiji«. 1845—1867 (»Posljednja sudbina papinske politike u Rusiji«). Ovaj rad bio je izdat u Moskvi 1868. godine.

Veliki broj podataka o papinskoj vlasti, i o katolicizmu uopće nalazi se u slijedećim knjigama, koje su štampane na svršetku 19-og i na početku 20-og stoljeća: Bjeljajev: »O katolicizmu. Kritičeskija zamječanija po povodu apologiji papstva«. Peterburg 1889. (»Kritičke bilješke o katolicizmu povodom obrane papinstva«), Suškov: »Protiv lžeučeniya o vse-lenskom glavenstvje rimskoj cerkvi«. Peterburg 1890. (»Protiv lažnog učenja o općem poglavarstvu rimske crkve«), A. P. Lebedev (profesor sveučilišta u Moskvi): »Istorija razdjeljenija cerkvej v IX, X i XI vjekah«. Moskva 1900., L. F. (Leonid Fedorov): »Rim i ikonoborčeskaja jeresj« Peterburg 1913. (»Rim i hereza ikonoklasta«).

Političko-pravnim položajem katolicizma bavila su se dvojica ruskih naučenjaka: M. Krasnožen i E. Temnikovskij. Prvi u svojem djelu samo usput obrađuje katolicizam u Rusiji. Njegovo je djelo: »Inovjercy na Rusi. Položenije nepravoslavnyh hristian v Rosiji«. Drugi govori o katolicizmu u Francuskoj: »Gosudarstvennoje položenije religiji vo Franciji s konca prošlago stoljetija v svjazi s obščim učenijem ob otnošeniya novago gosudarstva k religiji«. Opyt iz oblasti cerkovnago prava. Kazanj 1898. (»Državni položaj religije u Francuskoj od svršetka prošlog stoljeća u vezi s općom na-

ukom o odnošaju nove države prema religiji.« Studija iz oblasti crkvenog prava).

Pitanja crkvenog prava u njegovu istorijskom razvitku raščinjena su u djelima dvojice drugih kanonista o katolicizmu i to N. Suvorova i A. S. Pavlova. Prvi je napisao: »Sljedy zapadno-katoličeskago cerkovnago prava v pamjatnikah drevnago ruskago prava.« Jaroslavl 1888. («Tragovi zapadno-katoličkog crkvenog prava u spomenicima starog ruskog prava»). Drugomu pripada knjiga: »Mnimyje sljedy katoličeskago vlijanija v drevnejših pamjatnikah južo-slavjanskago i ruskago cerkovnago prava«. Moskva 1892. («Tobožnji tragovi katoličkog utjecaja u najstarijim spomenicima južno-slavenskog i ruskog crkvenog prava«).

Napokon o međunarodno-pravnom položaju papinstva govori knjiga A. Bajkova: »Sovremennaja međunarodnaja pravosposobnostj papstva v svjazi s učenijem o međunarodnoj pravosposobnosti voobšće«, Peterburg 1904. («Savremena međunarodna pravna sposobnost papinstva u vezi sa na ukom o međunarodnoj pravnoj sposobnosti uopće«).

Svih pet zadnjih pisaca pripada broju uglednih ruskih učenjaka. Oni su zauzimali profesorske katedre na sveučilištima — Jurjevskom (Krasnožen), Kazanskom (Temnikovskij), Jaroslavskom (Demidovskij Juridičeskij Licej — Suvorov), Moskovskom (Pavlov) i napokon na Petrogradskom (Bajkov).

Katolička je liturgija privukla k sebi znatno manji broj istraživalaca, nego povijest katolicizma na Zapadu. Ali ipak imamo dva djela o katoličkom bogoslužju. Jedno od njih izdano je u Petrogradu u četiri sveska između 1849. i 1856. godine, a napisao ga T. Seredinski («O bogoslužjenju Zapadnoj Crkvi» — «O službi Božjoj u Zapadnoj Crkvi»). Drugo je bilo objelodanjeno 1873. godine u Kijevu, a pripada peru I. Bobrovnieskoga («O proišoždeniji i sastavje rimsko-katoličeskog liturgiji i otličije jeje ot pravoslavnoj» — «O porijeklu i sastavu rimo-katoličke liturgije i o njezinu odnošaju prema pravoslavnoj liturgiji«).

O povijesti katolicizma na Zapadu mogu nanizati čak deset djela. Ova istraživanja obrađuju različite epohe i tiču se različitih krajeva.

Tako N. Suvorov piše studiju: »Rimskoje papstvo do razdjeljenja cerkvej«. Moskva 1882. V. Preobraženskomu pripada rad: »Razdjeljenje Crkvi na dvje poloviny — Vo-

stočnuju i Zapadnuju, to jestj Pravoslavnuju i Latinskuju«. Moskva 1891. V. Samuilov izdao je u Petrogradu 1890. godine: »Istoriju Arianstva na latinskom Zapadje« 353—430., zatim knez Jevgenij Trubeckoj piše monografiju: »Religiozno-Obščestvennyj ideal zapadnago hristianstva v V vjekje«. Moskva 1892. (»Vjersko-društveni ideal zapadnog kršćanstva u V. vijeku«).

Nekoliko godina prije, naime g. 1886. pojavljuju se u Černigovu »Očerki istoriji Cerkvi Rimskij i drugih hristianskih obščestv na Zapadje ot načala reformaciji do nastojaščago vremena« od I. Rozova (Skice iz povijesti Rimske Crkve i drugih kršćanskih zajednica na zapadu od početka reformacije do sadašnjega vremena).

Sudbina katolicizma u Francuskoj i Poljskoj osvjetljena je u monografijama I. Lušickoga (»Katoličeskaja liga i kaljvinisty vo Franciji«. Kijev 1877., N. Ljubovića (»Načalo katoličeskoj reakciji i upadok reformaciji v Poljšje«. Varšava 1890. — »Početak katoličke reakcije i pad reformacije u Poljskoj«) i P. Žukovića »Kardinal Gozij i poljskaja cerkovj jego vremeni« Peterburg 1882. (»Kardinal Hozij i poljska crkva njeğova doba«).

Napokon položaj katolicizma u Zapadnoj Evropi i Americi obrađuju dvije studije, koje je napisao A. Lopuhin »Savremennyj Zapad v religiozno-nravstvennom otnošeniji«. Peterburg 1885. (»Savremeni Zapad u religiozno-moralnom pogledu«) i »Rimskij katolicizm v Amerikje« Peterburg 1881.

Među nabrojenim istraživaocima osobitu pažnju zaslužuju knez Jevgenij N. Trubeckoj i I. V. Lučickij. Prvi, prijatelj znamenitog ruskog konvertita, mislioca i bogoslova Vladimira Solovjeva, zauzimao je profesorsku katedru na sveučilištu u Moskvi, a drugi je bio profesor povijesti na sveučilištu u Kijevu.

Povijest katolicizma u Rusiji morala je izazvati osobito zanimanje ruskih pisaca. Budući istraživalac ove grane ruske književnosti imat će pune ruke posla, da razluči u tim radovima objektivno-skupocjeni od subjektivno-polemičkoga elementa, koji je zbog toga pokretan i nestalan.

Među istraživanja potonje kategorije treba uvrstiti istorijsku monografiju grofa Dmitrija A. Tolstoja, ruskog ministra prosvjete i unutrašnjih poslova: »Rimskij katolicizm v Rosiji«. Obuhvata dva omašna sveska, a štampana je u Petrogradu 1876. i 1877. godine.

Odnos Rusa prema katolicizmu u staro doba obrađuju dvije studije A. Sinajskoga, koje su izašle iz štampe u Petrogradu 1899. godine: »Razbor mnjenij o katoličestvje v drevnej Rossiji X—XV v.v.« (»Pregled mišljenja o katolicizmu u staroj Rusiji X.—XV. stoljeća«) i »Otnošeniya drevne-russkoj cerkvi i obščestva k latinskomu Zapadu — katoličestvu« (»Odnosaji stare ruske crkve i društva prema latinskomu Zapadu — katolicizmu«). Isti predmet obrađuje djelomice i rad D. Cvjetajeva »Iz istoriji inostrannyh ispovjedanij v Rossiji v XVI i XVII vjekah«, Moskva 1886. (»Iz povijesti stranih vjero-ispovijesti u Rusiji u XVI. i XVII. stoljeću«).

Dva interesantna događaja iz povijesti katolicizma u Rusiji osvijetljena su radovima N. Levitskoga: »Lžedimitrij I kak propagandist katoličestva v Moskvje«, Peterburg 1886. (»Lažni Dimitrije kao propagator katolicizma u Moskvi«) i D. Cvjetajeva »Istorija sooruženija kostjola v Moskvje«, Moskva 1886. (»Povijest podizanja katoličke crkve u Moskvi«).

Spomenut ću napokon studiju I. Čistovića, koja sadržaje podatke o sudbini katoličke crkve u Rusiji. Mislim na njegovo djelo: »Očerk istoriji zapadno-russkoj cerkvi« (»Nacrt povijesti zapadno-ruske Crkve«), koja je bila štampana u Petrogradu u dva sveska između 1882. i 1884. godine.

Polemická književnost o katolicizmu javlja se u Rusiji dosta rano: već g. 1841. izlazi u Moskvi knjiga Andrije N. Muravjeva: »Pravda vselenskoj cerkvi i o rimskoj i proćih patriarših katedrah« (»Istina o sveopćoj crkvi i o rimskoj i drugim patrijarškim katedrama«). U Petrogradu 1857. godine A. Vostokov štampa djelo u dva sveska pod naslovom: »Ob otnošeniyah Rimskoj Cerkvi k drugim hristianskim cerkvam i ko vsemu čelovječeskomu rodu«.

Poslije ovih izdanja, koja su bila, tako rekuć, općega sadržaja, pojavljuju se knjige, što obrađuju pojedina pitanja katoličke vjerske nauke. Tako g. 1858. izlazi u Petrogradu iz štampe anonimna skica pod nazivom: »O začatiji Presvjatyja Djevy Mariji bez pervorodnago grjeha pered sudom Svjaščennago Pisaniya i predanija Svjatyh Otcov«. (»O začecu Presvete Djevice Marije bez istočnog grijeha pred sudom Svetog Pisma i predaje Svetih Otaca«).

Među djelima ove vrste, što su kasnije izašla zabilježiti ću ove publikacije: arhimandrita Nikodima — »Rimskaja propaganda, jeja istorija i nynješnjenje sostojanije«, Peterburg 1889. (»Rimska propaganda, njezina povijest i sadašnje sta-

nje«), biskupa Vladimira: »Podložnije zakony, porodivšije papskiju vlastj ili Lžeisidorovskija dekretaliji«. Voronež 1892. (»Podmetnuti zakoni, koji su porodili papinsku vlast ili lažne Isidorove dekretalije«) i profesora A. Lopuhina »Apostoličeskaja konstitucija papy Ljva XIII.«. Peterburg 1895. (»Apostolska konstitucija pape Lava XIII.«), koja je bila prevedena na ruski jezik od gore spomenutog pisca i od njega dopunjena nizom kritičkih primjedaba. Peru M. Čeljcova pripada jedan povijesničko-polemički rad pod naslovom: »Polemika meždu grekama i latinjanomi po voprosu ob oprjesnokah v XI.—XII. vjekah«. Peterburg 1879. (»Polemika između grka i latina-katolika u pitanju o beskvasnom hljebu u XI. i XII. stoljeću«).

Napokon 1906. godine izašao je iz štampe u Petrogradu rad S. Jonova pod naslovom: »Otpovjedj pravoslavnago na zaščitu papstva«. (»Odogovor jednog pravoslavnog na obranu papinstva«).

Među gorespomenutim piscima najdublje su tragove u ruskoj štampi ostavili — grof Dimitrije A. Tolstoj, čuveni borac za klasičnu naobrazbu, profesor A. Sinajskij, stručnjak u oblasti crkvene povijesti, profesor-povjesničar D. Cvjetajev, borac za pravoslavlje i savremenik velikoga ruskog pjesnika Puškina i, napokon M. Čeljcov, pisac djela o srpskoj Crkvi od doba njene autokefalnosti (samostalnosti).

O pitanju sjedinjenja crkva — katoličke i pravoslavne — nalazimo dosta radova u ruskoj književnosti. Na čelu pisaca, koji su obrađivali ovu temu, stoji genijalni ruski filozof i bogoslov Vladimir Sergejevič Solovjev (1853—1900).

Svima je dobro poznata sudbina njegove knjige »Rossija i vseobščaja cerkovj« (»Rusija i opća crkva«), u kojoj je on najpotpunije razvio svoje misli o sjedinjenju crkava. Zbog cenzurnih poteškoća ova knjiga nije bila štampana na ruskom, već najprije na francuskom jeziku u Parizu 1889. godine, a tek preko dvadeset godina kasnije u Moskvi (1911. g.).

Idejnu skicu za sjedinjenje crkava dao je Vladimir Solovjev u prvoj uvodnoj knjizi studije »Istorija i budućnost teokratije« (»Povijest i budućnost teokracije«). Ova je studija štampana na ruskom jeziku 1887. godine, ali također izvan Rusije zbog vjerskih cenzurnih zapreka i to u Zagrebu uz blagonaklono sudjelovanje velikog biskupa Štrosmajera.¹

¹ Vidi: moju skicu »Vladimir Solovjev«. Isprekidane uspomene. »Duhovni život« 1936. Br. 2. Str. 102—112.

Mnogo kasnije nego Vladimir Solovjev, ali još za njegova života objelodanio je V. Sokolov svoju knjigu: »O sojedineniji crkvej« Peterburg 1898. Ali ovaj rad nije pobudio veće pažnje.

Unijatsko pitanje urodi opširnom literaturom na ruskom jeziku. Osobito su mnogobrojni bili u ovom pravcu radovi M. Kojalovića. Spomenut ću samo dva njegova djela i to: »Istorija vozsoedinenija zapadno ruskih uniatov staryh vremen« Peterburg 1878. te studija u dva sveska »Litovskaja Cerkovnaja Unija«. Bila je štampana u Petrogradu među g. 1859. i 1861. Uopće je M. Kojalović bio poznat kao povjesničar, koji je mnogo proučavao povijest sudbine Zapadne Rusije.

Povijest crkvene unije obrađuje također knjiga I. Strjelbickoga »Uniatskije cerkovnyje sobory s konca XVI. vijeka do vozsoedinenija uniatov s pravoslavnoju cerkovju« (»Unijatski crkveni sabori od svršetka XVI. vijeka do sjedinjenja unijata s pravoslavnom crkvom«). Ovaj je rad štampan u Odesi g. 1891.

Pojedina pitanja unije obrađuju radovi — I. Kiprijanovića: »Istoričeskij očerk pravoslavija, katoličestva i uniji v Bjelorusiji i Litvje s drevnejšago do nastojaščago vremeni«. Vilna 1895. (»Istorijski pregled pravoslavlja, katolicizma i unije u Bjelorusiji i Litvaniji od najstarijega do sadašnjega doba«), P. Žukovića: »Sejmovaja borjba pravoslavnago zapadno-ruskago dvorjanstva s cerkovnoju uniej do 1609 goda«. Peterburg 1901. (»Borba pravoslavnog zapadno-ruskog plemstva s crkvenom unijom na (poljskim) saborima do 1609 godine«), I. Flerova: »O pravoslavnyh cerkovnyh bratstvah, protivodejstvovavših uniji v Jugo-Zapadnoj Rossiji v XVI, XVII i XVIII stoljetijah«. Peterburg 1857. (»O pravoslavnim crkvenim bratstvima, koja su se protivila uniji u Jugo-Zapadnoj Rusiji u XVI., XVII. i XVIII. stoljeću«), K. Harlampovića: »Zapadno-russkija pravoslavnyja školy XVI-go i načala 17-go vjekov, otnošeniye ih k inoslavnyim, religioznoje obučenije v nih i zaslugi ih v djelje zaščity pravoslavnoj vjery i cerkvi«. Kazanj 1898. (»Zapadno ruske pravoslavne škole XVII.og i početka XVII. stoljeća, njihov odnos prema inovjerskim školama, religijski odgoj u njima i njihove zasluge u obrani pravoslavne vjere i crkve«) i P. Gorjučko: »Materijaly dlja istoriji vozsoedinenija uniatov v Bjelorusiji v 1780-yh i v 1790-yh godah«. Mogilev 1902. (»Građa za povijest sjedinjenja unijata u Bjelorusiji u 1780. i 1790. godini«).

Pojedine istorijske radnike u vezi s unijom napominju radovi N. Tripoljskoga i grofa Dimitrija A. Tolstoja. Prvi je napisao knjigu »Unijatskij mitropolit Ignatij Poczej i jego propovjedničeskaja djeateljnostj«. Kijev 1878. (»Unijatski metropolita Ignatije Poczej i njegova propovjednička djelatnost«). Drugi je napisao: »Josif Sjemaško, mitropolit Litovskij i vozsojedenenje uniatov s pravoslavnoju cerkovju v 1839 godu«. Peterburg 1869. (»Josip Sjemaško, metropolita Litvanski i ujedinjenje unijata s pravoslavnom crkvom 1839. godine«).

Između katoličkih redova najviše pažnje u ruskoj štampi uživa Družba Isusova.

Sudbinu Isusovaca u Rusiji obrađuje veliko djelo M. Moroškina: »Jezuity v Rosiji s carstvovanija Jekateriny II do našega vremeni« (»Isusovci u Rusiji od vladanja Katarine II. do našega doba«). Ova je studija u dva debela sveska štampana u Petrogradu između 1867. i 1870. godine.

O odnošajima Isusovaca prema Rusiji mnogo govori knjiga poznatoga ruskog publiciste i predstavnika slavofilskog pravca Jurija F. Samarina. Njegova knjiga (»Jezuity i ih otnošenije k Rossiji« — »Isusovci i njihov odnos prema Rusiji«) bila je štampana u Petrogradu g. 1866. Ona je sastavljena od pišćevih pisama, što ih je pisao uglednom ruskom konvertiti-Isusovcu Martinovu.

Povijest Isusovaca u Litvi iznosi knjiga I. Slivova (»Jezuity v Litvje« Peterburg 1878. »Isusovci u Litvi«), istotako i prinos N. Ljubovića (»K istoriji Jezujitov v litovsko-ruskih zemljah v XVI vjekje«. Varšava 1888. »Za povijest Isusovaca u litvansko-ruskim zemljama u XVI. stoljeću«). Napokon g. 1905. bila je u Moskvi izdana na ruskom jeziku knjiga A. de Saint-Pré-a: »Istorija padenija Jezujitov« (»Povijest ukiuća Isusovaca«).

O pojedinim svecima i radnicima katoličke Crkve Rusi su pisali razmjerno malo, ali ipak i ovdje imamo niz knjiga, što zaslužuju našu pažnju.

Osobito detaljno bavila se ruska znanost naukom i djelatnošću sv. Augustina. Još 1786. godine izdana su u Moskvi u četiri sveska »Izbrannyja sočinenija Blažennago Avgustina, Jepiskopa Ipponijskago« (»Izabrana djela blaženog Augustina, hiponskog biskupa«). Kasnije su izašle iz štampe dvije monografije o sv. Augustinu. Jednu je napisao A. Lopuhin:

»Ideja Promysla Božija v istoriji, preimuščestvenno po vozrženijam Blažennago Avgustina i Bossjueta«. Peterburg 1892. (»Ideja Promysla Božjega u povijesti, navlastito na osnovi pogleda svetog Avgustina i Bossueta«). Druga monografija pripada peru N. Rodnikova: »Učenije Blažennago Avgustina o vzaimnyh otnošenijah meždu gosudarstvom i cerkovju«. Kazanj 1898. (»Nauk Svetog Avgustina o uzajamnim odnosajima između države i crkve«).

O svetom papi Grguru VII. u ruskoj književnosti nalazimo dva djela: jedno ima religiozno-povijesni karakter, drugo je čisto povijesno djelo. Prvo — pripada peru kneza Jevgenija N. Trubeckoga, o kojem smo malo prije govorili. To je »Religiozno-obščestvennyj ideal hristianstva v XI vjekje. Ideja Božeskago Carstva v tvorenijah Grigorija VII. i publicistov, jego sovremennikov« Kijev 1897. (»Religiozno-društveni ideal kršćanstva u XI. stoljeću. Ideja Božjega kraljevstva u djelima Grgura VII. i publicista, njegovih savremenika«). Drugo je djelo napisao profesor A. Vjazigin, poznati ruski desničarski historičar. »Novoje izsljedovanije ob izbraniji Grigorija VII.« Harjkov 1893. (»Novo istraživanje o izboru Grgura VII.«).

Dosta je bogata ruska literatura o svetom Franji Asiškome: Osim ruskoḡa prijevoda poznate knjige Paul-a Sabatier-a, o njemu su pisali — profesor-historičar na sveučilištu u Moskvi Vladimir Gerije (»Svjatoj Francisk Assizskij, apostol ljubvi i niščety« Moskva 1902. (»Sveti Franjo Asiški, apostol ljubavi i siromaštva«); zatim istraživač ruske i zapadne mistike M. V. Lodyženskij (»Svjet nezrimyj. Iz oblasti vysšej mistiki. Serafim Sarovskij i Francisk Assizskij« Peterburg 1912. (»Svjetlost nevidljiva. Iz oblasti najviše mistike. Serafim Sarovski i Franjo Asiški«) i napokon ruski religiozni mislilac S. N. Durylin u svojem uvodnom članku za ruski prijevod »Cvjetića Svetog Franje Asiškog«, koji je štampan od A. P. Pečkovskoga u Moskvi 1913. godine.²

Početak XIX-og stoljeća označen je nizom prijevoda iz mnogih religioznih pisaca. Ovdje ćemo spomenuti naslove pet knjiga.

1819. godine izašao je u Petrogradu anonimni prijevod s latinskog besmrtnog djela Tome Kempenca »O podražaniji

² Pojedivosti odnosne ruske književnosti, koja se bavila Svetim Franjom Asiškim, nalaze se u mojoj skici »Sveti Franjo Asiški i Rusija«, koja je štampana u »Novoj Reviji« (1936. broj 1).

Hristu« (»Nasljeduj Krista«). Prijevod potječe od grofa Mihaila M. Speranskoga, koji je bio znameniti državni radnik i najbliži saradnik ruskog cara Aleksandra I-og. U najkraće vrijeme knjiga je imala veliki broj izdanja i postala najomiljenijom lektinom tadašnje ruske omladine, koja je u prvoj polovici XIX-og vijeka bila odgojena u religioznom duhu.

Među tadašnjim ruskim čitaocima bila su veoma popularna djela gospođe Guyon (1648—1717). Kako je poznato, njezini kvijetistički nazori primamili su u svoje doba znamenitog Fenelona (1651—1715), koga je poslije veoma živahne polemike sa Bossuet-om (1627—1704) osudio Rim.

Od djela gospođe Guyon izdane su dvije njezine knjige: »Kratkij i legčajšij sposob molitsja« Peterburg 1821. (»Najkraći i najlakši način molitve«) i »O posljedovaniji mladečestvu Ijsusa Hrista, obrazcu sovršenstva vsjeh sostojanij« Peterburg 1823. (»O nasljedovanju djetinjstva Isusa Krista, koje je primjer savršenstva za sve staleže«).

Nešto su ranije bila prevedena na ruski jezik djela Massillon-a (1663—1742), znamenitog francuskog propovjednika, koji svojim sjajnim govorničkim darom i finim umjetničkim stilom ide u niz najvećih religioznih govornika.

Prijevod djela Massillonova »Izabrannyja slova«. Svezak I—IV. Moskva 1817. Izabrani govori prema francuskom originalu potječe od doktora Iv. Jastrebcova, veoma plodnog i poznatog ruskoga književnika iz prve polovice XIX. stoljeća.

Napokon, gotovo istovremeno izašla je iz štampe knjiga Du-Toit-a (»Božestvennaja filosofija«) izdana u Moskvi 1818. i 1819. godine u šest svezaka.

Uvjereni smo, da naš bibliografski izvještaj, što smo ga ovdje dali, nije ni savršen ni iscrpan, ali mislimo, da će svakako biti od koristi za istraživaoca katoličke književnosti u Rusiji.

Između ruskih djela, što su izašla izvan Rusije, zabilježiti ćemo ovdje još slijedeće osobito važne knjige, koje pripadaju peru ruskih istraživalaca — Knjaginja Jelizaveta G. Volkonskaja: »O cerkvi«. Istoričeskij očerk. Berlin 1888. Drugo izdanje u Petrogradu 1906. god. (»O crkvi«. Istorijska skica); — Knjaginja Jelizaveta G. Volkonskaja: »Cerkovnoje predanije i ruskaja bogoslovskaja literatura. Freiburg 1898. (»Crkveno predanje i ruska bogoslovna književnost«), Sergej Astaškov (Mihajl D. Žerebcov): »Ishoždenije Sv. Duha i Vselenskoje Pervosvjašćenstvo«. Freiburg 1886. (»Izlaženje Duha Sv. i Vasijsko Prvosvećenstvo«); Vasilij Livanskij (Mihajl D. Žerebcov): »Protopresviter Janyšev

i novyj doktrinaljnij krizis ruskoj cerkvi» Freiburg 1888. («Prota Janišev i nova doktrinarna kriza ruske crkve»), Aleksej Jevgr. Zerčaninov: »Carstvo Božije v mirje. Kompilacija materialov, pročitanjeh derevenskim diletantom« Krakov 1900. («Carstvo Božje u svijetu. Kompilacija građe, pročitanje od seljačkog diletanta»),³ D. I. Vladykov: »Otvjet pravoslavnoga — katoličeskomu svjaščenniku A. Sipjaginu« Konstantinopelj 1922. («Odgovor pravoslavnoga svećenika katoličkom svećeniku A. Sipjaginu»), Protojerej N. Saharov: »Pravoslavije i katoličestvo« Pariž 1926; N. Arsenjev: »Pravoslavije, katoličestvo i protestantstvo« Pariž 1930; S. Tyškevič: »Učeniye o Cerkvi« Pariž 1931. («Nauk o Crkvi»), Zabuznyj: »Pravoslavije i katoličestvo« Carjgrad 1932. («Pravoslavije i katolicizam»), — »Hristianskoje Vozsojedenenije«. Sbornik Pariž 1933. («Krščansko Ujedinjenje». Zbirka) i Svjaščennik Knjazj A. Volkonskij: »Katoličestvo i Svjaščennoje predanije Vostoka« Pariž 1933. («Katolicizam i sveta predaja Istoka».)⁴

Pri sastavljanju ovoga članka namjerno smo se suzdržavali od kritičke ocjene djela, što smo ih naveli. U jednu ruku nijesmo imali zato dostatnog materijala, a u drugu ovakva ocjena još bi više oduljila ovaj članak, koji se i bez toga dosta oduljio.

Svakako bibliografski izvještaj, što smo ga ovdje naveli, uvjerljivo govori o mnogostrukosti literature o katolicizmu na ruskom jeziku. U isto vrijeme svjedoči o stalnom i neprekidnom zanimanju ruskih čitalaca za katolicizam.

Na koncu neka nam bude dopuštena mala digresija, za koju mislimo da će biti od koristi za čitaoca u praktičnom životu.

Naša bibliografska skica može se činiti uzaludnom i beskorisnom, ako uzmemo u obzir udaljenost ruskih knjižnica u kojima bi istraživač mogao naći bezuvjetno potrebnu građu prema uputama, što smo ih ovdje dali.

Ali taj se rad može obaviti i bez riskiranog i opasnog putovanja u gradske centre »boljševičkog raja«, koji, moramo da priznamo, raspolaže veoma bogatim bibliotekama.

Malo komu je poznato, da se u Zapadnoj Evropi nalazi, osim izvrsne »Slavenske Biblioteke« otaca Isusovaca u Pa-

³ Vidi moju skicu o Alekseju Zjerčaninovu u časopisu »Duhovni život« 1936., br. 4.

⁴ Vidi moju skicu »Knez Aleksandar Volkonskij« u časopisu »Duhovni život« 1936., br. 3., str. 163—167.

rizu, još jedna ruska biblioteka. Ona je vanredno bogata i sadržaje gotovo potpuno sva ruska izdanja čitavog 19-og i početka 20-og stoljeća.

Govorimo o ruskoj biblioteci sveučilišta u Heljsingforsu (Helsinki) u Finskoj.

Ona broji više od 200 hiljada svezaka i nalazi se u krasnoj, za to sagrađenoj zgradi.

Ta sjajna biblioteka stvarala se potpuno automatskim putem odredbom ruskog cenzurnog statuta, da izdavači moraju slati po jedan primjerak svake štampane ruske knjige u biblioteku sveučilišta u Heljsingforsu, koji je do g. 1918. pripadao Rusiji.

Na taj se način u toku od sto godina (od početka 19-og stoljeća — 1809. god. do početka 20-og stoljeća — 1918. god.) stvarao golemi književni fond velike vrijednosti, koji dopušta, da se istraživalac izvan Rusije može koristiti ruskom knjigom.

Kad je poslije otpada Finske od Rusije u finskom Sejmu (Parlamentu) jedan od ekstremnih govornika ljevičara tražio, da se ruska biblioteka sveučilišta u Heljsingforsu likvidira kao već nepotrebna ustanova, finški Sejm odgovorio je na ovaj ispad jednom plemenitom rezolucijom. U toj je rezoluciji finški parlamenat izjavio, da će finški narod, kao dokaz svođa poštovanja prema kulturnom nasljedstvu prošlosti, votirati specijalni kredit radi daljnjeg popunjavanja ruske biblioteke u Heljsingforsu.

To je primjer, koji zaslužuje ne samo poštovanje, nego i svestrano nasljedovanje.

Prof. Sergije Vl. Štejn.